

OPINIÓ

EL PROBLEMA DE LA VIOLÈNCIA ALS ESPECTACLES ESPORTIUS DES DE LA SOCIOLOGIA DE L'ESPORT. UN MARC TEÒRIC D'ANÀLISI

María José Mosquera González,

Professora de Sociologia de l'activitat física i l'esport. INEF de Galícia. Universitat de la Corunya.

Antonio Sánchez Pato,

Llicenciat en Filosofia.

Paraules clau:

Sociologia de l'esport, violència, espectacles.

Parlar de violència als espectacles esportius és un tema que, malauradament, en els darrers anys resulta bastant habitual. Fa unes dècades van esdevenir uns successos alarmants en l'àmbit nacional i internacional, que van treure a la llum un problema fins ara no reconegut com a tal i, a partir d'aquí, encertadament o no, es van establir estratègies de seguiment i prevenció de diferent tipus. Malgrat tot, el que també va passar és que els successos violents resultaven cridaners, creaven expectació, en definitiva, "venien" i això va portar darrera seu un ús interessat i oportunista del tema, tant per part de diferents professionals, com dels mitjans de comunicació.

L'estudi de la violència des de la sociologia de l'esport ens posa en guàrdia precisament amb respecte a aquesta última qüestió. El tractament d'aquests temes en els mitjans de comunicació pot actuar com a

amplificador d'aquests, de tal manera que magnifiquen el problema o reforcen un caràcter de moda que, d'altra banda, nosaltres no desitgem donar-li.

La mateixa raó ens porta a recordar que l'atenció que la societat concedeix al fenomen de la violència ve determinat, entre d'altres motius, per les pròpies característiques de la societat en què vivim. En l'actualitat, el nivell de violència, en general, és menor que en d'altres èpoques històriques, però l'avanç i desenvolupament de la societat fan que cada cop més siguem més exigents amb les condicions de vida que ens envolten, fins a tal punt que desitgem resoldre problemes que, tot i no sent generalitzats, afecten sectors parcials de la societat i tenen una enorme ressonància sobre aquesta.

Hem de recordar que, quan parlem de violència als espectacles esportius, ens referim als comportaments

dels espectadors. La violència que es produeix al camp, deguda al propi joc, no és el nostre objectiu més que com a possible causa de les esmentades conductes, tot i que en si mateixa pugui configurar un específic projecte d'investigació. D'altra banda, centrem la nostra reflexió en l'àmbit del futbol, ja que és aquí on es donen en gran part els comportaments violents. Utilitzem l'expressió "àmbit de futbol" per reflectir que no ens referim només al simple fet de l'acte esportiu, sinó també a la condició d'espectacle de masses, de la qual és deutora el professionalisme. En aquest sentit, és necessari precisar que ens estem referint a una modalitat esportiva transformada en esport professional. I fins a tal punt és important aquest aclariment que podem avançar que la causa per la qual la violència, entesa de manera general, que va recaure en l'àmbit del futbol, es deu a la

configuració d'aquest esport en professional i espectacle de masses. Quan fem al·lusió a la violència, hem de ser conscients que estem davant una realitat molt complexa, multifactorial, per la qual cosa cal adoptar una perspectiva d'anàlisi àmplia. L'enfocament que predomina en l'actualitat és analític, teories que expliquen el fenomen parcialment des de les diferents ciències, tot i que hi ha propostes amb intencions globalitzadores (1). Des del nostre punt de vista, es fa necessari donar un pas més en la construcció d'un marc teòric únic. I aquest pas el podem donar des de la sociologia si adoptem una postura d'anàlisi molt més àmplia que l'"estrictament sociològica" presa en sentit restrictiu i reivindiquem l'enfocament global que té aquesta ciència enfront d'altres que estudien només aspectes parcials de la realitat. El procés de reflexió que portem a terme té un caràcter inductiu-de-

ductiu, atès que partim del coneixement empíric del fenomen i a partir d'aquí, intentem identificar els agents presents en els esdeveniments observats: des d'allò més concret a allò més abstracte, des d'allò més proper a allò més llunyà, des d'allò individual a allò grupal. Busquem sempre una visió de conjunt. A mesura que ens anàvem abstractant del cas concret, paradoxalment, compreníem millor la seva realitat.

Desestimem com a principi organitzador del fenomen de la violència les diferents teories que van anar desapareixent en els darrers anys, així com els seus autors i les escoltes que representava, ja que la seva classificació no permet la percepció de la violència—utilitzem la terminologia de la teoria figuracional d'Elias (2)— com una sola "figuració", com una realitat amb diferents variables actuant de forma independent. Fer el contrari seria semblant a observar un partit de futbol, per exemple, i fixar-nos només en un equip. Prenem pel contrari, com a exemple articulador, els factors condicionants que propicien l'aparició de la violència en l'espectacle esportiu i en la seva explicació, a posteriori, sí serà el moment de fer referència a autors i teories.

Els factors, entesos com a criteri organitzador, esgoten totes les possibles causes del fenomen i unes són més properes i altres són més remotes i poden estar presents moltes d'elles o només alguna. Però, és necessari, per fer operatiu el seu ús, agrupar-les segons la seva procedència o àmbit des d'on sorgeixen i en el qual adquireixen la seva verdadera significació. Són quatre els àmbits que englobarien els diferents factors condicionants: l'individu, el grup, el context aliè esportiu i el context propi (lloc on passen els fets).

Aquesta proposta sobre l'explicació de la violència als espectacles espor-

tius es pot presentar gràficament si ens valem de la imatge d'un prisma: des de cada vèrtex tindrem la visió d'una cara de la figura i sabem que totes les cares tenen la mateixa importància per al conjunt, però, per poder comprendre-la en la seva totalitat, cal observar totes les cares. El model esmentat ofereix l'avantatge que pot analitzar el problema des de qualsevol perspectiva, ens permet parar el temps i hipostasiar la visió que ens ofereix una cara enfront d'altres i inclús, per a aquells que consideren que només existeix una cara del problema, fer-se la il·lusió que comprenen la seva realitat. Però si volem afrontar de manera que ens pugui ser veraç el tema de la violència en l'esport, hem de valer-nos d'un *model dinàmic* que s'ajusti a la realitat canviant en la qual estem submergits. Si representem cada àmbit del fenomen de la violència com un cercle i establim que cada un d'ells té una permanència o extensió temporal diferent que engloba concèntricament un altre, podem situar en el centre el "*context propi*" o àmbit que agrupa els factors condicionants més propers a l'acte violent. Un cercle més gran, amb presència en el propi acte, aglutinaria altres factors que sorgeixen de la repercussió que el context propi té en el medi social esportiu, el "*context aliè*". Si englobem els dos anteriors i amb una trajectòria més dilatada en el temps, que igualment convergeixen en l'acte violent, situem factors condicionants més remots que sorgeixen a l'empara de les circumstàncies socials d'una època i un lloc concrets de la societat. Per últim, la omnipresent esfera de l'individu, amb les tares que li són pròpies; seria la matriu que envolta i impregna tota la resta d'esferes i que, si acull els seus propis factors possibilitadors de la violència, constitueixen la causa més remota i per

sempre perenne de qualsevol conducta violenta humana.

Amb la inclusió de la temporalitat com a criteri organitzador i articulador de tot aquest fenomen, podem acostar-nos a l'acte violent en si mateix, sense oblidar la seva gènesis més remota: l'individu. Si partim d'aquesta concepció, exposem el concepte de violència un cop plantejat el d'agressió.

Hi ha teories psicologistes i biològiques que consideren que l'*instint d'agressió* és humà i que el comparteix amb la resta dels animals. Des d'aquesta perspectiva, podria pensar-se que aquesta dada és suficient per explicar qualsevol agressió de les persones; malgrat tot, l'home viu en societat i bona part de les seves conductes violentes vénen condicionades precisament per aquest àmbit.

La realitat social es nodreix d'uns esdeveniments quotidians que la configuren; l'àmbit esportiu és un agent important en aquesta definició de la realitat i el tractament que se'n faci d'ell donarà lloc a tota una sèrie de conseqüències que bé poden influir tant en l'individu en si mateix com en la pròpia societat.

Però, no només són l'individu, la societat i la repercussió social d'un esdeveniment els vertebradors del fenomen de la violència. És el propi joc entès en sentit ampli, un agent així mateix responsable en igualtat de condicions que les anteriors. Així doncs, queden dibuixades d'aquesta manera les quatre cares del problema plantejat.

D'altra banda, parlar de violència en els espectacles esportius no significa només referir-se a la *violència física*: llançament d'objectes, baralles, destrosses, etc., sinó que també s'ha d'incloure la *violència verbal*: els crits, els insults, els xiulets, himnes i cançons que fereixen o provoquen. La *violència gestual* referida a la mímica obscena, els aplaudiments sancionadors, salts i des-

plaçaments a les graderies, agitar peces de roba, etc. I, per acabar, la *violència simbòlica* provocada per la vestimenta i símbols dels aficionats, pel contingut de les pancartes i els missatges de les banderes. Preocupar-nos només de les agressions físiques que tenen com a conseqüència destrosses, ferits i morts suposaria abandonar la concepció "figuracional" abans exposada. Reconeixem que en els tipus de violència esmentats es pot establir una gradació, una categorització d'actes, ja que no estan tots al mateix nivell, si atenem a la gravetat de les seves conseqüències. Malgrat tot, fixar-nos només en la violència física significa legitimar actes que, tot i que quotidians, poden ser en si mateixos desencadenants de l'esmentada violència.

A partir d'aquesta perspectiva teòrica, podríem incloure el següent respecte de la violència en els espectacles esportius. És un fenomen amb diferents cares, una realitat multifactorial, per la qual cosa ha d'analitzar-se des d'un enfocament global. Les teories construïdes des de les diferents ciències ofereixen una visió encertada i vàlida, però incompleta perquè és parcial. En l'acte violent conflueixen factors dels quatre àmbits esmentats: individu, societat, context aliè i context propi. Tots ells tenen la mateixa importància; no en pot quedar cap fora d'explicació, però resulta definidor per entendre com es construeix la realitat de la violència considerar les relacions que s'estableixen entre ells.

Notes

- (1) J. DURÁN GONZÁLEZ (1996): *El vandalismo en el fútbol*, Madrid, Gimnos.
- (2) N. ELÍAS i E. DUNNING (1992): *Deporte y ocio en el proceso de civilización*, Madrid, FCE.